

სამეცნიერო-პრაქტიკული კონფერენცია

**ენობრივი განვითარების დარღვევის
(ეგდ/DLD) ამოცნობისა და მხარდაჭერის
აქტუალური საკითხები**

**სულხან-საბა ორბელიანის
უნივერსიტეტი**

3 ოქტომბერი, 2026

Developmental Language Disorder (DLD)

ენობრივი განვითარების დარღვევა

თამარ კალანდაძე (PhD)

ბავშვთა მენტალური ჯანმრთელობის ასოციაცია

შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდი, FR2024:

«ენობრივი განვითარების დარღვევის (ეგდ-ის) იდენტიფიცირება ქართულენოვან ბავშვებში»

IDLDRC DLD Research Grant 2024, Australia:

«Roadmap to Identify, Assess, and Support Children with Developmental Language Disorder in Low- and Middle-Income Countries»

ჩვენი გუნდი

ჩვენი გუნდი

თამარ კალანდაძე

კვლევის ხელმძღვანელი, განათლების
მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

მაია გაბუნია

კვლევის კოორდინატორი, ბავშვთა
ნევროლოგი, მედიცინის დოქტორი

ჩვენი გუნდი

თამარ ჩოჩიშვილი

ახალგაზრდა მკვლევარი/ასისტენტი,
კომუნიკაციის, ენისა და მეტყველების
თერაპიის მაგისტრი

მარიამ მეზურიშვილი

ახალგაზრდა მკვლევარი/ასისტენტი,
კომუნიკაციის, ენისა და მეტყველების
თერაპიის მაგისტრი

სალომე ჭყონია

ახალგაზრდა მკვლევარი/ასისტენტი,
კომუნიკაციის, ენისა და მეტყველების
თერაპიის მაგისტრი

თინათინ ავსაჯანიშვილი

ახალგაზრდა მკვლევარი/ასისტენტი,
კომუნიკაციის, ენისა და მეტყველების
თერაპიის მაგისტრი, ფსიქოლოგიის
დოქტორანტი

ჩვენი გუნდი

Rouzana Komesidou, PhD (Researcher and implementation science consultant)- Mosinian Research & Consultancy, Cyprus

Lisa Archibald, PhD - The University of Western Ontario, Canada

Karla McGregor, PhD - Senior Scientist and Director, Center for Childhood Deafness, Language and Learning, Boys Town National Research Hospital, US

Paula Orrego, MS (with lived experience of DLD)- Speech and Language Therapist, Recently graduated Emerson College with Master of Science in Communication Disorders, US

Tamar Kobuladze, PhD - Sulikhan-Saba Orbeliani University (SabaUni), Georgia

Hanna Nash, PhD-School of Psychology, University of Leeds, UK

Madeleine Pownall, PhD-School of Psychology, University of Leeds, UK

«Language is so **readily acquired** and so **universal** in human affairs that it is easy to forget what **a complex phenomenon** it is»

-Bishop (2014): «Uncommon understanding»

«ენა იმდენად ადვილად ათვისებადი და
უნივერსალურია ადამიანის ცხოვრებაში,
რომ შეიძლება ადვილად დაგვავიწყდეს,
თუ რამდენად რთული ფენომენია ის»

-Bishop (2014): «Uncommon understanding»

გეგმა

1. ეპიდემიოლოგია/გავრცელების სიხშირე
 2. ისტორია და ტერმინოლოგია
 3. სადიფერენციაციო და თანმხლები მდგომარეობები რისკ-ფაქტორები
 4. DLD-ს გავლენა ადამიანის ცხოვრებაზე
 5. იდენტიფიცირება და დიაგნოსტიკა
-

**ეპიდემიოლოგია
/პრევალენტობა**

პირველი ყველაზე ცნობილი **ამერიკული**
ეპიდემიოლოგიური კვლევა

Specific Language Impairment (SLI)

ინგლისურენოვან სოფლებში, ქალაქებში და ქალაქის
გარეუბანში მცხოვრებ სკოლამდელი ასაკის ბავშვებში

7 218 ბავშვი

საშუალო პრევალენტობა: **7,4 %**

ბიჭებში: **8%**; გოგოებში **6%**

(Tomblin et al., 1997)

ავსტრალია (Calder et al., 2022)

ჩინეთი (Wu et al., 2023)

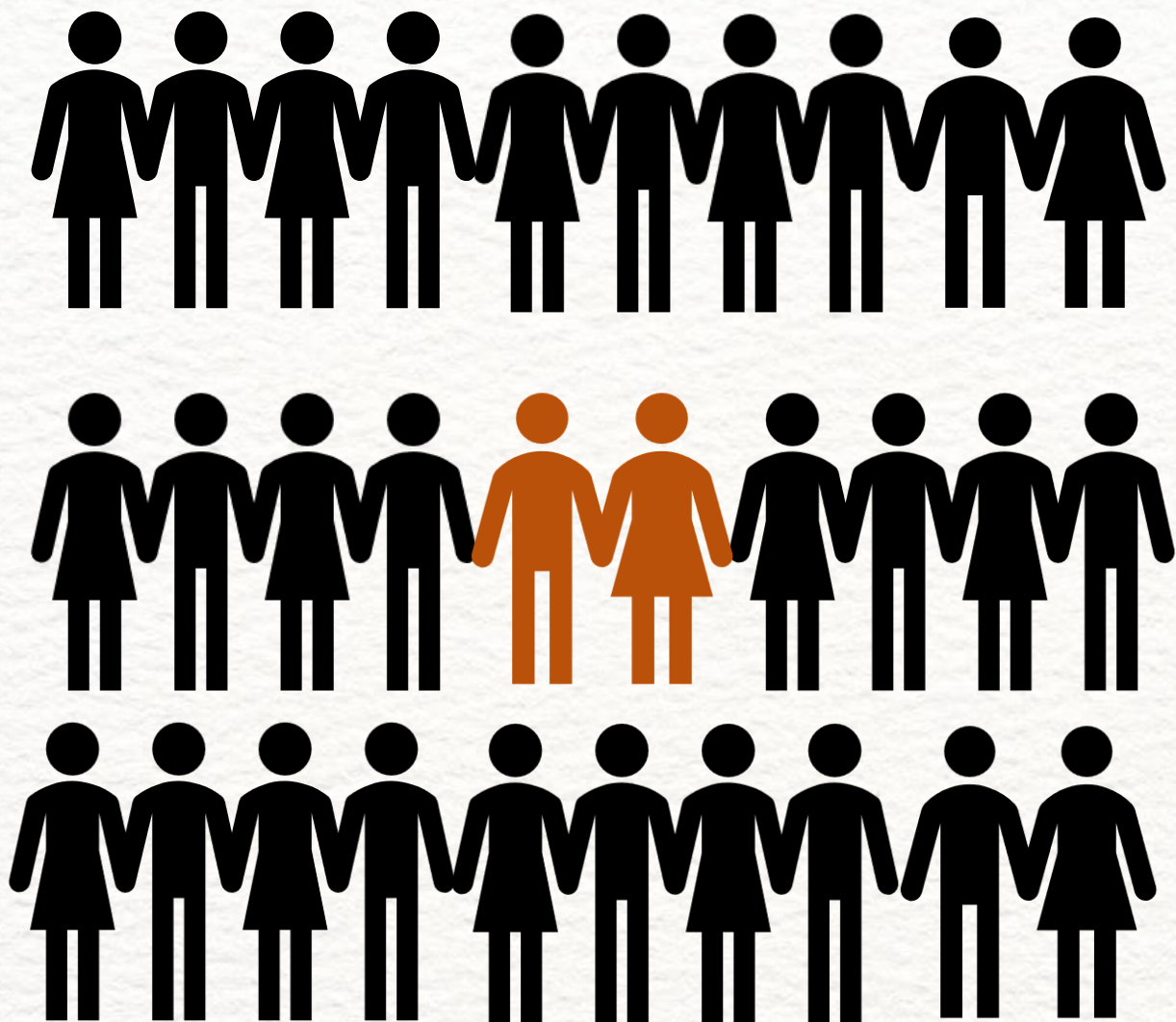
დაახლ. 6-8 %

დიდი ბრიტანეთი

- **7,58% DLD**
- **2,34 %** ენობრივი განვითარების დარღვევა რომელიც თან ახლავს **სხვა მდგომარეობებს** (მაგ. ინტელექტუალური შესაძლებლობების შეზღუდვას და/ან სხვა სამედიცინო მდგომარეობებს)

Norbury et al., 2016

7-ჯერ უფრო ხშირი, ვიდრე აუტიზმი

(Norbury et al., 2016; Norbury, 2017)

და მაინც,
რა არის DLD/ეგდ?

Developmental Language Disorder (DLD)/
ენობრივი განვითარების დარღვევა (ეგდ):

ნეიროგანვითარებითი დარღვევა/
ნეიროგანვითარებითი მდგომარეობა/
ნეიროგანვითარებითი განსხვავებულობა

ინგლისური ტერმინოლოგია,
თვალსაჩინოებისთვის

Neurodevelopmental disorder

Neurodevelopmental condition

Neurodevelopmental difference

თავის ტვინის განსხვავებული განვითარებით
გამოწვეული ნეირომრავალფეროვნება
(Neurodiversity),
რომელიც ყველა ენაზე და ყველა სოციალურ
კლასში არსებობს

უხილავი (ფარული) მდგომარეობა

სირთულეები

- ენის ათვისება, გაგება და გამოყენება
- მუშა მენსიერება და ყურადღება
- საკუთარი და სხვისი გრძნობებისთვის სახელის დარქმევა

**ტერმინოლოგიური
გაურკვევლობა და
თანმიმდევრული
ტერმინოლოგიის მნიშვნელობა**

A terminological minefield (Bishop, 2017)

Language delay

Language
disorder

Receptive and
expressive
language
difficulty

Speech, language
and communication
need

**Specific
Language
Impairment
(SLI)**

Language
learning
impairment

Primary language
impairment

CATALISE

Criteria and Terminology Applied to Language Impairments: Synthesising the Evidence

მიზანი: ერთიანი, მკაფიო და მეცნიერულად
დასაბუთებული ტერმინოლოგიის შემუშავება ბავშვთა
ენობრივი სირთულეების აღწერისთვის (ინგლისურ ენაზე)

Bishop, D. V. M., Snowling, M. J., Thompson, P. A., Greenhalgh, T., & CATALISE-2 Consortium. (2017). Phase 2 of CATALISE: A multinational and multidisciplinary Delphi consensus study of problems with language development: Terminology. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 58(10), 1068–1080.

თანმიმდევრული

ტერმინოლოგიის მნიშვნელობა

01 სწორი კომუნიკაცია პროფესიონალებს შორის:

ყველა სპეციალისტი (ენა-მეტყველების თერაპევტი, პედიატრი, მასწავლებელი) იყენებს ერთსა და იმავე ტერმინს -> ბავშვი იღებს თანმიმდევრულ მხარდაჭერას

02 კვლევების შედარებადობა:

თანმიმდევრული ტერმინი კვლევებში -> შესაძლებელია მონაცემების შეჯერება და მტკიცებულებებზე დაფუძნებული რეკომენდაციების შემუშავება

03

04

05

**მშობლისა და
საზოგადოების
ინფორმირებულობა**

**პოლიტიკა და
რესურსები**

**სტიგმის
შემცირება**

**ტერმინოლოგიური გაურკვევლობა ქართულ
ენაზე კიდევ უფრო დიდი პრობლემაა**

გამორიცხვის კრიტერიუმები

01 სადიფერენციაციო მდგომარეობები

02 რისკ-ფაქტორები

03 თანმხლები მდგომარეობები

სადიფერენციაციო მდგომარეობები

ბიოსამედიცინო მდგომარეობები, რომლის დროსაც
ენობრივი დარღვევები უფრო კომპლექსური დარღვევის
ნაწილად გვევლინება

„ენობრივი დარღვევა, ასოცირებული X-თან“

სადიფერენციაციო მდგომარეობები

- თავის ტვინის დაზიანება
- ბავშვობაში შეძენილი ეპილეფსიური აფაზია
- ზოგიერთი ნეიროდეგენერაციული მდგომარეობა
- გენეტიკური მდგომარეობები, როგორიცაა დაუნის სინდრომი
- ცერებრული დამბლა, სენსო-ნევრალური სმენის დაქვეითება
- აუტიზმი
- ინტელექტუალური დარღვევა

**თუ ბავშვს ერთ-ერთი ეს მდგომარეობა აქვს, ექსპერტთა პანელი გვირჩევს დაისვას დიაგნოზი “Language Disorder associated with X”
(სადაც X ერთ-ერთი ეს მდგომარეობაა)**

ენობრივი განვითარების დარღვევა (ეგდ/DLD)

ტერმინი „ენობრივი განვითარების დარღვევა“ (DLD)

შემოთავაზებულია ენობრივი დარღვევის იმ შემთხვევების

აღსანიშნავად, რომლებიც არ ახლავს რაიმე

ბიოსამედიცინო მდგომარეობას

რისკ-ფაქტორები

- ენობრივი დარღვევის ან დისლექსიის ოჯახური ისტორია
- მამრობითი სქესი
- სიღარიბე ან დაბალი სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა
 - მრავალშვილიან ოჯახში უმცროს და-ძმად ყოფნა
- მშობლების დაბალი განათლება
- ბავშვის უგულებელყოფა ან ძალადობა
- პრენატალური ან პერინატალური პრობლემები

თანმხლები დარღვევები

- ყურადღების პრობლემები (მაგ.: ADHD)
- წიგნიერება (მაგ.: დისლექსია)
- მოტორული პრობლემები (მაგ.: დიზართრია)
- არტიკულაციის სირთულე
- აღმასრულებელი ფუნქციის დარღვევა
- ადაპტური ქცევის დარღვევა
- ქცევითი პრობლემები
- აუდიტორული/სმენითი დამუშავების/პროცესირების დარღვევა (მაგ.: APD)

დისლექსია

DLD

სიტყვის წაკითხვის/
ამოცნობის სირთულეები, ენის
გაგების სირთულეების გარეშე
(?)

ენის გაგების და გამოხატვის
სირთულე, სიტყვის
ამოცნობის/ წაკითხვის
სირთულის გარეშე

DLD-ის შემთხვევათა 50%-ს (ან უფრო მეტს) ახლავს
დისლექსია

DLD-ს გავლენა ადამიანის ცხოვრებაზე

- «2-წლიანი ნაპრაღი» - ენობრივი განვითარების დარღვევა სტაბილურია
- სწავლა, განათლების მიღება (მაგ. მოსმენის უნარი, ინსტრუქციის მიყოლა, ჯგუფურ აქტივობაში მონაწილეობა, წაკითხულის შინაარსის გაგება)
- კომუნიკაცია და ინტერაქცია, მეგობრობა
- დასაქმება
- მენტალური ჯანმრთელობა - დეპრესია, შფოთვა

Conti-Ramsden et al., 2019; Goh et al., 2021; Ziegenfusz et al., 2024; Botting, 2020; Conti-Ramsden & Durkin, 2012; McGregor, 2020; Nippold & Schwarz, 2002; Norbury et al., 2016; Whitehouse et al., 2009)

ადრეული იდენტიფიცირება გადამწყვეტია დროული
ინტერვენციისთვის

CATALISE-მა შემოგვთავაზა კლინიკური ნიშნების
ჩამონათვალი

1 – 2 წლის ასაკობრივი ნიშნები

- არ ტიტინებს
- თითოთ არ მიაწინებს, არ რეაგირებს საუბარსა და ხმებზე
- იშვიათად იყენებს ჟესტებს
- არ ცდილობს ან მინიმალურად ცდილობს გარშემომყოფებთან კომუნიკაციას

(Sansavini et al., 2021)

ამ ასაკში ნიშნები ზოგადი და არასპეციფიკურია

2 - 3 წლის ასაკობრივი ნიშნები

- მწირია კომუნიკაციური რეცეპროკულობა
- ბავშვი არ ავლენს კომუნიკაციურ განზრახვებს
- ექსპრესიული ენის რეპერტუარში აქვს 50 სიტყვაზე ნაკლები არ იყენებს სიტყვებს
- უჭირს მიმართული მეტყველების გაგება (Minimal reaction to spoken language)
- გამოხატულია ენის განვითარების რეგრესი ან დაყოვნება

(Sansavini et al., 2021)

პირველი და მეორე დებულება საკმარისია იმისთვის, რომ მოხდეს ბავშვის გადამისამართება შესაბამის სპეციალისტთან!

3 -4 წლის ასაკობრივი ნიშნები

- ბავშვი საუბრობს, მაქსიმუმ, ორსიტყვიანი წინადადებებით
- უჭირს მარტივი მითითებების გაგება
- ბავშვის ლაპარაკი ახლობული პირებისთვისაც გაუგებარია

4 - 5 წლის ასაკობრივი ნიშნები

- უჭირს დიალოგის წარმოება
- საუბრობს, მაქსიმუმ, სამსიტყვიანი წინადადებებით
- აქვს მწირი ლექსიკა გაგებაში
- უცხო პირებისთვის ბავშვის ღაპარაკი გაუგებარია
- ახლობლებს ბავშვის ღაპარაკის მხოლოდ მცირე ნაწილი ესმით

5 წლის ასაკობრივი ნიშნები

- უჭირს ერთიანი, თანმიმდევრული თხრობა (ნარატივი)
- უჭირს მოსმენილის ან წაკითხულის გაგება
- მკვეთრად გამოხატულია სირთულე ზეპირი მითითებების მიყოლასა და დამახსოვრებაში
- ბევრს ლაპარაკობს, მაგრამ უჭირს დიალოგი (რეციპროკული საუბარი)
- უჭირს საუბრის მიყოლა და აზრის გამოტანა

მოცემული კრიტერიუმები ფორმალურად დადგენილი არ არის და ეფუძნება კლინიცისტების მიერ მოწოდებულ ინფორმაციას

დიაგნოსტიკა

დიაგნოსტიკა არის კომპლექსური, კლიენტზე
ცენტრირებული კოლაბორაციული აქტივობა,
რომელიც შედგება ინფორმაციის შეგროვებისა და
კლინიკური მსჯელობისგან.

DLD-ს/ეგდ-ს დროული და სწორი დიაგნოზის
შემთხვევაში ადამიანებს აქვთ დადებითი გამოსავლის
შანსი

Kuiack & Archibald, 2024)

როდის უნდა მოხდეს რეფერალი?

- კომუნიკაცია, ენა, მეტყველებასთან დაკავშირებული ეჭვი
- ქცევითი, ფსიქიატრიული, წაკითხულის გაგების და მოსმენის სირთულეები
- “Late talker”/ლაპარაკის დაგვიანება 2 წლამდე ასაკში
- 5 წლამდე ასაკში განვითარების მნიშვნელოვანი შეფერხება
- 5 წლის ასაკიდან კომუნიკაციისას მუდმივი სირთულეები ენის გაგებასთან და გამოყენებასთან დაკავშირებით

კომუნიკაციის, ენისა და მეტყველების შეფასება

- ინფორმაციის შეგროვება სხვადასხვა წყაროზე დაყრდნობით
- არ არსებობს მკვეთრი ზღვარი (cut-off) ტიპურ განვითარებასა და დაღვევას შორის
- პრაგმატიკა/სოციალური კომუნიკაცია უნდა შეფასდეს ენის სხვა ასპექტებთან ერთად

დიაგნოსტიკისთვის საჭირო დამატებითი ფაქტორების იდენტიფიცირება

- ენობრივ დარღვევას ხშირად თან ახლავს მოტორული უნარების, ყურადღების, კითხვის, სოციალური ურთიერთობისა და ქცევის სირთულეები
- «სუფთა» ანუ იზოლირებული ენობრივი დარღვევა გამონაკლისია და არა წესი

DLD და ICD-10

☰	F80	მეტყველების სპეციფიური აშლილობა
☐	F80.0	მეტყველების არტიკულაციის სპეციფიური აშლილობაF
☐	F80.1	ექსპრესიული მეტყველების დარღვევები
☐	F80.2	რეცეპტიული მეტყველების დარღვევებ
☐	F80.3	შემენილი აფაზია ეპილეფსიასთან ერთად [Landau-Kleffner]
☐	F80.8	მეტყველების განვითარების სხვა აშლილობანი.
☐	F80.9	დაუზუსტებელი მეტყველების განვითარების აშლილობანი.

DLD და ICD-11

- Developmental language disorder with impairment of receptive and expressive language (6A01.20)
- Developmental language disorder with impairment of mainly expressive language (6A01.21)
- Developmental language disorder with impairment of mainly pragmatic language (6A01.22)
- Developmental language disorder, with other specific language impairment (6A01.23)
- ენობრივი განვითარების დარღვევა რეცეპტული და ექსპრესული ენის უკმარისობით (6A01.20)
- ენობრივი განვითარების დარღვევა ძირითადად ექსპრესული ენის უკმარისობით (6A01.20)
- ენობრივი განვითარების დარღვევა ძირითადად პრაგმატული ენის უკმარისობით (6A01.20)
- ენობრივი განვითარების დარღვევა სხვა სპეციფიკური ენის უკმარისობით (6A01.20)

DLD/ეგდ და მრავალენოვნება

- ❑ დაბალი ქულა ენობრივ ტესტზე ავტომატურად არ ნიშნავს, რომ ბავშვს რაიმე სახის სირთულე აქვს
- ❑ მნიშვნელოვანია იმის გათვალისწინება, აქვს თუ არა ბავშვს საკმარისი ცოდნა ორივე ენაში
- ❑ **მულტილინგვიზმი/მრავალენოვნება არ იწვევს DLD-ს/ეგდ-ს**
- ❑ ბავშვს DLD/ეგდ ყველა იმ ენაზე აქვს, რომელსაც ფლობს (ამიტომ ყველა ენაზე შემოწმება აუცილებელია)
- ❑ პრაქტიკაში, ბევრი ენისთვის არ არსებობს შესაბამისი შეფასების ინსტრუმენტები

ენობრივი განვითარების სირთულეების
შესახებ ცოდნა და ცოდნის საჭიროებები
საქართველოში

Kalandadze & Gabunia
(manuscript in preparation)

თემა 1:
დაბალი
ინფორმირებულობა
და შეზღუდული
ცოდნა,
თანამედროვე და
სანდო ცოდნის
საჭიროება

«არა, მე არ გამიგია ამის
(DLD-ს) შესახებ და არც
არასოდეს მინახავს ისეთი
პაციენტი, რომელსაც ეს
აქვს!» (პედიატრი)

თემა 2:

ტერმინოლოგიაზე
კონსენსუსის
არარსებობა და
საჭიროება

«ჩვენ არ ვიყენებთ
ტერმინს DLD/ეგდ,
რადგან ასეთი
ტერმინი აქ უბრალოდ
არ არსებობს»
(პედიატრი)

თემა 3:

შეფასების
ინსტრუმენტების
არარსებობა და
საჭიროება

«ჩვენ ვიყენებთ
შეფასების
არასტანდარტულ
მეთოდებს. შეფასების
პროცესი საერთოდ არ
არის ფორმალიზებული»
(ენისა და მეტყველების
თერაპევტი)

თემა 4:

ისეთი

ქართულენოვანი

კვლევების

არარსებობა და

საჭიროება,

რომელიც ქართული

კონტექსტს ასახავს

«მე შევამჩნიე, რომ ბევრი ბავშვი არ იყენებს წარსულ დროს. მინდოდა გამერკვია, ხომ არ არის ეს დამახასიათებელი ტიპური განვითარების ქართულენოვანი ბავშვისთვის რაღაც ასაკში, მაგრამ ასეთი ინფორმაცია არ არსებობს»
(თერაპევტი)

«რადაც უნდა შეიცვალოს»

**«ჩვენ უბრალოს გვჭირდება
ვისწავლოთ სხვა ქვეყნების
გამოცდილებისგან და შევქნათ
ჩვენი სისტემა, რომელიც
იმუშავებს»**

tamara.kalandadze@hiof.no
@t_kalandadze

WHERE DO WE START?

A Roadmap for Identifying and Supporting Children with Developmental Language Disorder (DLD)

Evidence from Studies Conducted in Georgia and the International Literature

Tamara Kalandadze
Maia Gabunia
Mariam Meburishvili
Salome Tchkonია
Madeleine Pownall
Karla K. McGregor
Lisa Archibald
Paula Orrego
Tamar Kobuladze
Tamar Chochishvili
Hannah Nash
Rouzana Komesidou

2026

AUTHORS AND AFFILIATIONS

Tamara Kalandadze¹, Maia Gabunia², Mariam Meburishvili², Salome Tchkonია², Madeleine Pownall³, Karla K. McGregor⁴, Lisa Archibald⁵, Paula Orrego⁶, Tamar Kobuladze⁷, Tamar Chochishvili², Hannah Nash⁸, Rouzana Komesidou⁹

¹ Department of Education, ICT and Learning, Østfold University of Applied Sciences, P.O Box 700, NO-1757 Halden, Norway. Email: tamara.kalandadze@hiof.no; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1061-1131> (Corresponding author)

² Georgian Association of Children Mental Health, Georgia

³ School of Psychology, University of Leeds, UK

⁴ University of Iowa, Iowa City, IA, USA and Boys Town National Research Hospital, Center for Childhood Deafness, Language and Learning, Omaha, NE, USA

⁵ The University of Western Ontario, Canada

⁶ Providence Swedish Rehabilitation Hospital, USA

⁷ Sulkhan-Saba Orbeliani University, Georgia

⁸ School of Psychology, University of Leeds, UK

⁹ Mosinian Research & Consultancy, Limassol, Cyprus

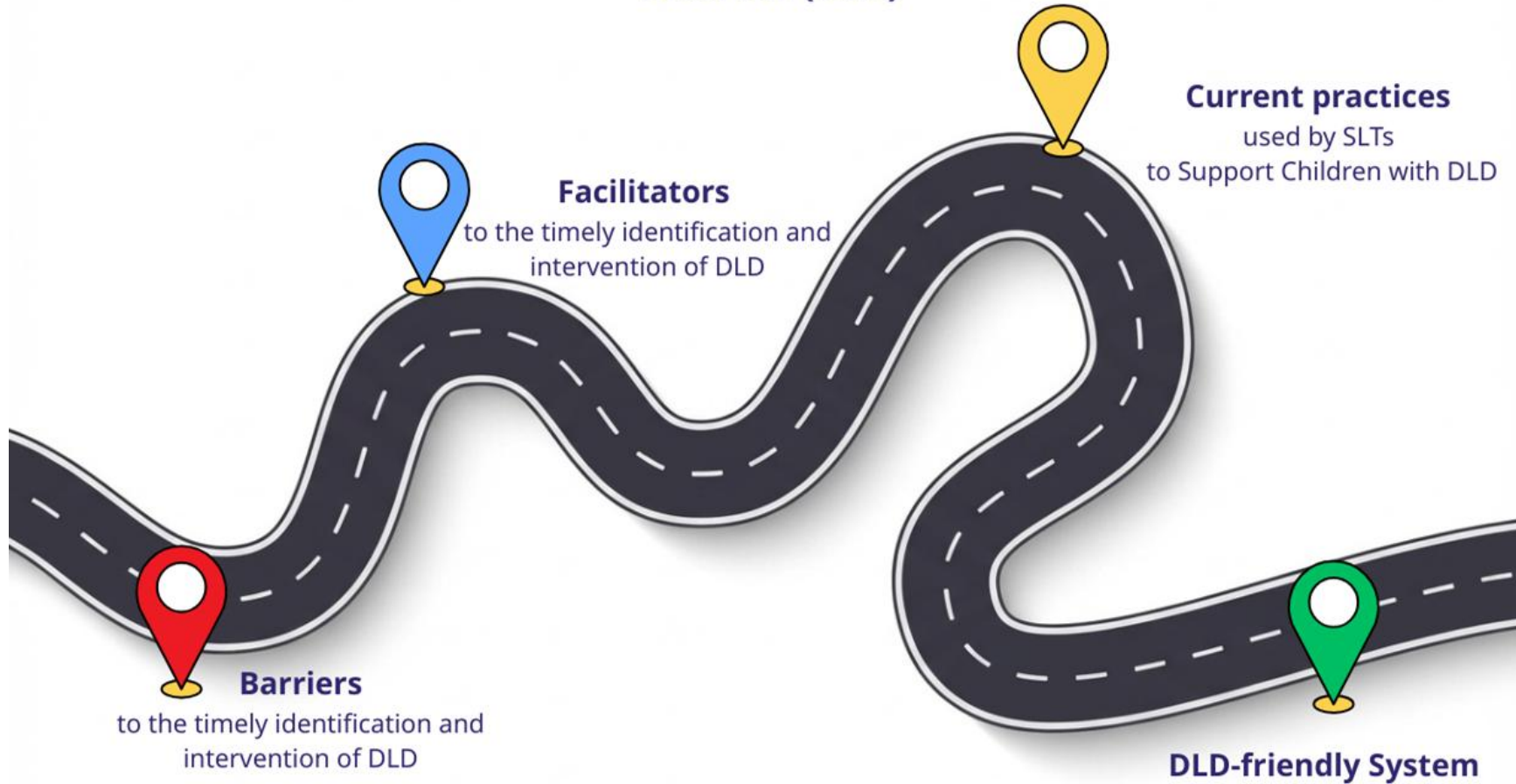
FUNDING

The project was funded by:

- IDLDRC Developmental Language Disorder Research Grant 2024, The DLD Project, Australia
- ELLA (Education, Language and Literature), Østfold University of Applied Sciences, Norway
- Shota Rustaveli National Science Foundation of Georgia (SRNSFG)

Where Do We Start?
A ROADMAP
for Identifying and Supporting Children with Developmental Language
Disorder (DLD)

Contents	3
Introduction	4
timely identification and support of children with DLD: Why it Matters?	6
Barriers and Facilitators to the Timely Identification and Intervention of DLD in Georgia: Current Findings.....	9
Current Practices Used by SLTs to Support Children with DLD in Georgia.....	14
Proposed Recommendations for Georgian Research, Practice, and Policy informed by the START Sub-Studies.....	17
Research Implications	17
Practice Implications	18
Policy Implications	20
Recommendations for researchers and practitioners in other countries.....	23
1. Engage communities and interestholders from the outset.....	23
2. Systematically map and evaluate existing DLD systems	23
3. Develop and adapt tools and practices to the local context	24
4. Leverage practice-based evidence.....	24
5. Strengthen interprofessional collaboration and role clarity.....	24
6. Invest in capacity-building and knowledge translation	25
7. Prioritise equity, data, and sustainability	25
Resources	27
Resource 1: fact sheet about DLD	27
Resource 2: The DLD Context Assessment Tool (DLD-CAT).....	29
Resource 3: Pragmatic Checklist for Identifying Minimum Conditions to Support Children at Risk of DLD in Speech and Language Therapy Practice (PRISM-DLD).....	37
References	44